

۴۴۷۵۴۵

آیا حقوق بشر؟

راهنمای هنجاری حقوق مدنی-سیاسی
برای توانمندی و مطالبات جامعه مدنی

تألیف

دکتر رضا اسلامی

عضو هیأت مدیره دانشگاه شهید بهشتی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	اسلامی، رضا
عنوان و نام پدیدآور	آیا حقوق بشر؟ راهنمای هنجاری حقوق مدنی سیاسی برای توانمندی و مطالبات جامعه مدنی / رضا اسلامی.
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۵.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۲۱-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	حقوق بشر
موضوع	حقوق بشر -- جنبه های سیاسی
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ ۴۸۹ الف/۵۷۱ JC
رده بندی دیویی	۳۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۳۸۱۵۱

هرگونه مکث، نامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. آوردن تلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

آیا حقوق بشر؟

راهنمای هنجاری حق مدنی-سیاسی برای توانمندی و مطالبات جامعه مدنی

تألیف: دکتر رضا اسلامی

انشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۵، تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و متعلق به «مجد» است.

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان وحید نظر، فروردین پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۰۲۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۱۱۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۲۱-۷

ISBN: 978-600-193-721-7

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۵۰۳۴

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای زاندارمری، پلاک ۵۷ تا ۶۶۴۸۶۱۱۶

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------	----

فصل اول: مفهوم، اصول و مبانی حقوق بشر

گفتار اول: مفهوم مدرن حقوق بشر و اصل برابری در نظام بین المللی حقوق بشر	۱۳
گفتار دوم: اصل جهانشمولی حقوق بشر	۲۱
گفتار سوم: حق و آزادی، دولت و حقوق شهروندی	۳۰
الف - تعریف حق و آزادی	۳۴
ب - رابطه حق با نهاد حاکم	۳۶
ج - دولت و تنظیم آزادی‌ها	۳۸
د - حقوق بشر و حق شهروندی	۴۱
گفتار چهارم: دولت و حمایت از امنیت و آزادی	۴۲
الف - در حوزه‌ی امنیت	۴۳
ب - آزادی	۴۵
گفتار پنجم: مراحل تحول و تکامل حقوق بشر	۴۷
الف - مرحله‌ی پیدایش مفهوم	۴۷
ب - مرحله‌ی استاندارد سازی	۴۷
ج - مرحله‌ی بین المللی شدن	۴۹
د - مرحله‌ی جهانی شدن	۵۲

فصل دوم: حقوق بنیادین بشر

گفتار اول: حق بر تعیین سرنوشت	۵۷
الف - حق بر تعیین سرنوشت در تعیین ساختار سیاسی کشور	۶۰
ب - تحول مفهوم حق بر تعیین سرنوشت در دوران پس از جنگ سرد	۶۱
ج - حق بر تعیین سرنوشت و تسلط بر منابع ثروت	۶۲
گفتار دوم: حق حیات	۶۶
الف - سقط جنین	۶۸
ب - قتل‌های غیر قانونی و خودسرانه	۷۰
ج - مجازات اعدام	۷۳
د - حق بر سلب حیات	۷۶

- ۷۷ ۱- اتانازی
- ۷۸ ۲- خودکشی
- ۷۸ ۵- فحشا
- ۷۹ گفتار سوم: حق بر منع شکنجه
- ۸۶ گفتار چهارم: حق بر آزادی و امنیت شخصی افراد
- ۸۷ الف- حق بر آزادی و امنیت فردی اشخاص
- ۸۸ ۱- دستگیری
- ۹۰ ۲- بازداشت
- ۹۱ ۳- اعزام به مراجع قضایی
- ۹۲ ۴- صلاحیت مرجع قضایی
- ۹۴ ۵- بران خسارت
- ۹۵ ب- حق بر رفتار انسانی به عنوان فرد زندانی
- ۹۵ ۱- مفهوم کلی ماده ۱۰ میثاق
- ۹۶ ۲- جدایی متهمان از محکومان
- ۹۷ ۳- جدایی جوانان از بزرگسالان
- ۹۸ ۴- اصلاح محکومین
- ۹۸ گفتار پنجم: حق بر حریم خصوصی
- ۱۰۰ الف- تعریف حریم خصوصی
- ۱۰۱ ب- معیارهای تعیین حریم خصوصی
- ۱۰۲ ج- کلیات ماده ۱۷ میثاق حقوق مدنی- سیاسی
- ۱۰۵ د- مصادیق حریم خصوصی
- ۱۰۵ ۱- خانواده
- ۱۰۶ ۲- خانه
- ۱۰۷ ۳- مکاتبات و مکالمات شهروندان
- ۱۰۸ ۴- شهرت و حیثیت اشخاص
- ۱۱۱ ۵- محدودیت‌های حریم خصوصی

- ۱۱۳ فصل سوم: آزادی‌های اساسی
- ۱۱۳ گفتار اول: آزادی تردد
- ۱۱۴ الف- آزادی تردد در داخل کشور
- ۱۱۷ ب- آزادی خروج از کشور
- ۱۱۷ ۱- آزادی خروج از کشور مبدأ
- ۱۲۰ ۲- آزادی ورود به کشور مقصد

۱۲۲	ج- آزادی بازگشت به کشور
۱۲۳	د- محدودیت‌های آزادی تردد
۱۲۵	گفتار دوم: آزادی بیان
۱۲۸	الف- آزادی داشتن عقیده و منع تفتیش عقاید
۱۳۰	ب- آزادی جستجوی اطلاعات
۱۳۳	ج- محدودیت‌های بیان
۱۳۴	۱- امنیت ملی
۱۳۵	۲- امنیت عمومی
۱۳۵	۱- نظم عمومی
۱۳۶	۲- بهداشت و اخلاق عمومی
۱۳۷	۵- حق آزادی برای دیگران
۱۳۸	۶- ده ساله تدبیر به مقدسات
۱۴۰	د- مصادیق آزادی بیان
۱۴۰	۱- آزادی گفتار سیاسی
۱۴۲	۲- آزادی قلم و هنر
۱۴۴	۳- آزادی علمی و آکادمیک
۱۴۶	۴- آزادی پوشش
۱۴۸	ه- آزادی دسترسی به اطلاعات
۱۵۲	و- رادیو و تلویزیون
۱۵۴	گفتار سوم: آزادی مطبوعات
۱۵۴	الف- اهمیت و ضرورت آزادی مطبوعات
۱۵۵	ب- حمایت از مطبوعات
۱۵۶	ج- کسب مجوز برای انتشار مطبوعات
۱۵۷	د- سانسور مطبوعات
۱۵۸	ه- رسیدگی به جرایم مطبوعات
۱۶۱	و- محدودیت‌های آزادی مطبوعات
۱۶۳	گفتار چهارم: آزادی مذهب
۱۶۴	الف- حق داشتن مذهب و عقیده
۱۶۵	ب- حق انتخاب مذهب
۱۶۶	ج- دین رسمی
۱۶۸	د- بی‌طرفی دولت نسبت به ادیان
۱۷۰	ه- محدودیت‌های آزادی مذهب
۱۷۳	و- آموزش دینی کودکان

۱۷۴	گفتار پنجم: آزادی اجتماعات
۱۷۴	الف- اهمیت آزادی اجتماعات
۱۷۵	ب- الزام دولت‌ها به شناسایی حق آزادی اجتماعات
۱۷۵	ج- تعریف آزادی اجتماعات
۱۷۷	د- مسالمت‌آمیز بودن اجتماعات
۱۷۸	ه- کسب مجوز یا اطلاع به مقامات دولتی
۱۸۰	و- نقش پلیس در آزادی اجتماعات
۱۸۱	ز- محدودیت‌های آزادی اجتماعات
۱۸۵	گفتار ششم: آزادی تشکیلات
۱۸۵	الف- اهمیت آزادی تشکیلات
۱۸۶	ب- تعریف آزادی تشکیلات
۱۸۷	ج- آزادی تشکیلات و حمایت دولت
۱۸۹	د- کسب مجوز یا ثبت تشکیلات
۱۹۰	ه- محدودیت‌های آزادی تشکیلات
۱۹۲	گفتار هفتم: حق رأی‌داری و شرکت در انتخابات
۱۹۲	الف- اهمیت آزادی انتخابات و مشارکت در اداره عمومی کشور
۱۹۴	ب- تعریف حق بر مشارکت در اداره عمومی کشور
۱۹۵	۱- مشارکت مستقیم
۱۹۵	بند اول: اشتغال به مناصب عمومی دولتی
۱۹۷	بند دوم: شرکت در رفراندوم
۱۹۹	۲- مشارکت غیر مستقیم
۲۰۰	ج- حق بر رأی و آزادی رأی دادن
۲۰۱	د- حق بر انتخاب شدن
۲۰۶	ه- شرایط برگزاری انتخابات
۲۰۶	۱- واقعی بودن انتخابات
۲۱۳	۲- دوره‌ای بودن انتخابات
۲۱۵	۳- آزاد بودن انتخابات
۲۱۶	۴- سالم بودن انتخابات

فصل چهارم: حمایت از اشخاص و گروه‌های آسیب‌پذیر در نظام بین‌المللی

۲۱۹	حقوق بشر
۲۱۹	گفتار اول: سازوکارهای حمایت بین‌المللی از حقوق بشر و ایران
۲۲۷	گفتار دوم: کنوانسیون بین‌المللی رفع هر گونه تبعیض نژادی

گفتار سوم: کنوانسیون منع شکنجه و رفتار یا مجازات‌های خشن، غیر انسانی و یا

تحقیق‌کننده	۲۳۴
الف- اهمیت اعتراف	۲۳۵
ب- مجازات‌های بدنی	۲۳۶
ج- استثنابردار نبودن شکنجه	۲۳۷
د- وظایف دولت	۲۳۷
ه- ممنوعیت شکنجه در سیستم حقوقی ایران	۲۳۹
گفتار چهارم: کنوانسیون منع تبعیض علیه زنان	۲۴۲
الف- مفهوم تبعیض علیه زنان	۲۴۳
ب- برابری در حقوق عمومی و سیاسی	۲۴۳
ج- برابری در حقوق اجتماعی	۲۴۵
د- برابری در حق اقتصادی	۲۴۸
ه- برابری در حقوق مدنی و اهلیت قانونی	۲۴۹
و- برابری در حقوق خانواده	۲۵۰
ز- تعهدات دولت‌ها	۲۵۲
گفتار پنجم: کنوانسیون حقوق کودک	۲۵۵
الف- تعریف کودک و منع تبعیض علیه کودکان	۲۵۶
ب- بررسی حقوق ماهوی کودکان	۲۵۸
گفتار ششم: حمایت از حقوق اقلیت‌ها	۲۷۰
الف- مفهوم اقلیت	۲۷۱
ب- حقوق اقلیت‌ها یا حمایت از اقلیت‌ها	۲۷۴
۱- حقوق فردی یا جمعی	۲۷۴
۲- حمایت از حقوق اقلیت‌ها	۲۷۵
ج- حمایت از اقلیت‌ها در نظام بین‌المللی	۲۷۶
۱- دلایل حمایت از حقوق اقلیت‌ها	۲۷۶
۲- حمایت از اقلیت‌ها در جامعه‌ی ملل	۲۷۷
۳- حمایت از اقلیت‌ها در سازمان ملل	۲۷۸
بند اول: ماده‌ی ۲۷ میثاق حقوق مدنی- سیاسی	۲۸۰
بند دوم: اعلامیه‌ی ۱۹۹۲ مجمع عمومی در رابطه با حقوق اشخاص متعلق	
به اقلیت‌های قومی- نژادی، مذهبی و زبانی	۲۸۴
د- کاتالوگ حقوق اقلیت‌های قومی- نژادی، مذهبی و زبانی	۲۸۵
۱- حداقل حقوق مشترک برای تمام اقلیت‌ها (مشترکات)	۲۸۶
۲- حداقل حقوق اقلیت‌های قومی- نژادی	۲۸۷

- ۳- حداقل حقوق اقلیتهای مذهبی ۲۸۷
- ۴- حداقل حقوق اقلیتهای زبانی ۲۹۰
- ۵- اقلیتها و حق بر توسعه ۲۹۱
- ۶- اقلیتها، خودمختاری و جدایی طلبی ۲۹۳

فصل پنجم: آموزش حقوق بشر ۲۹۷

گفتار اول: مفهوم، مبانی و مؤلفه‌های آموزش حقوق بشر ۲۹۷

الف- تعریف و چرایی آموزش حقوق بشر ۳۰۰

ب- اهداف آموزش حقوق بشر ۳۰۱

۱- آموزش جهانی ۳۰۲

۲- آموزش اخلاقی ۳۰۳

۲- آموزش انسانی و اجتماعی ۳۰۳

ج- آموزش حقوق بشر و حق بر متفاوت بودن ۳۰۴

د- آموزش حقوق بشر و گفتگو ۳۰۶

ه- فرایند آموزش حقوق بشر ۳۰۸

و- چالش‌های آموزش حقوق بشر ۳۰۹

گفتار دوم: آموزش حقوق بشر برای توانمندی و مشارکت ۳۱۱

گفتار سوم: حق بر آموزش حقوق بشر در نظام بین‌المللی حقوق بشر ۳۱۵

گفتار چهارم: آموزش حقوق بشر برای صلح و توسعه ۳۲۱

الف- آموزش حقوق بشر برای پیشگیری از مخاصمات مسلحانه و صلح ۳۲۱

ب- آموزش حقوق بشر برای توسعه ۳۲۵

گفتار پنجم: آموزش حقوق بشر در آموزش رسمی و آموزش حقوق بشر ۳۲۹

الف- آموزش حقوق بشر در مدارس رسمی ۳۲۹

ب- آموزش حقوق بشر به صفوف و گروه‌های اجتماعی ۳۳۲

منابع ۳۳۵

مقدمه

کتاب حاضر به بررسی علمی و آکادمیک هنجارها و موازین حقوق مدنی-سیاسی می‌پردازد. هدف اصلی کتاب، معرفی نظام بین‌المللی حقوق بشر در حوزه حقوق مدنی-سیاسی است، آن‌طور که هست و به نحوی که در اسناد بین‌المللی، خصوصاً میثاق حقوق مدنی-سیاسی، در نظام کمیته حقوق بشر و اندیشمندان حقوق بشر آمده است.

امروزه، شناخت مفهوم مبانی، موازین و استانداردها و نیز مولفه‌ها و خصوصیات حقوق مدنی و سیاسی در درک عمیق‌تر مفهوم مدرن حقوق بشر نقش بسزایی دارد و راه را برای شناسایی اشتراکات و تفاوت‌های بین نظام‌های حقوقی مختلف و نظام بین‌المللی حقوق بشر باز می‌کند. لذا، هدف نگارنده تبیین و تفسیر هنجارهای حقوق مدنی-سیاسی و مطابقت آن با موازین نظام حقوقی ایران، با در نظر گرفتن هرگونه قضاوت ارزشی است تا علاقه‌مندان به مباحث حقوق بشری، دانشجویان و نیز فعالان جامعه مدنی را در توانمندی و تحقق مطالباتشان به کار آید.

این کتاب در پنج فصل تدوین شده است. فصل اول به کلیات مباحث حقوق بشر از جمله مفهوم، مبانی، اصول برابری، منع تبعیض و جهان‌شمولی، مراحل تحول و تکامل حقوق بشر و نیز نقش دولت در حمایت از حقوق و آزادی‌ها می‌پردازد. در فصل دوم، حقوق بنیادین بشر از جمله حق حیات، حق بر منع شکنجه، حق بر امنیت و حریم خصوصی مورد توجه می‌باشد و فصل سوم، آزادی‌های اساسی از قبیل آزادی بیان، آزادی مطبوعات، آزادی مذهب، آزادی اجتماعات و تشکیلات و آزادی شرکت در انتخابات را مورد بررسی قرار می‌دهد.

فصل چهارم کتاب به حمایت از اشخاص و گروه‌های آسیب‌پذیر و معرفی اسناد مهم نظام بین‌المللی حقوق بشر که با بسیاری از اصول و مولفه‌های حقوق مدنی-سیاسی ارتباط دارد می‌پردازد و کنوانسیون منع تبعیض نژادی، منع شکنجه، منع تبعیض علیه زنان و حقوق کودک را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. حمایت از حقوق اقلیت‌ها نیز در این فصل مورد مطالعه دقیق خواهد بود. با توجه به اهمیت آموزش حقوق بشر برای جوامع

مدنی، فصل پنجم، آموزش شهروندی جهانی، توانمندی و مشارکت، آموزش حقوق بشر برای صلح و توسعه و آموزش حقوق بشر در مدارس و محیط‌های اجتماعی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد.

امیدوار است این کتاب به دور از هرگونه شائبه سیاسی و غیره مورد توجه علاقه‌مندان، خصوصاً اساتید و دانشجویان عزیز قرار گرفته و مطالعه آن نقش کوچکی در شناخت نظام بین‌المللی حقوق بشر (آن‌طور که هست و نه لزوماً آن‌طور که ما تصور می‌کنیم) و نیز تحقق حقوق افراد انسانی داشته باشد. در آخر، از همکاری تمام دوستان و عزیزانی که با ارائه نظرات، معرفی منابع و ویراستاری نسخه‌های اولیه، نگارنده را یاری کردند و نیز از مدیریت و ک. کنان انتشارات مجد کمال تشکر و سپاس را دارم.

www.ketab.la